

4.2. Vegetatie, flora en fauna

De meeste inventarisaties in het Reestdal en omgeving waren steeds in eerste instantie gericht op flora en vegetatie. Van de fauna is over het algemeen veel minder bekend. De avifauna is redelijk onderzocht en de aquatische macrofauna wordt geregeld op een aantal plaatsen bemonsterd in de Reest zelf en in enkele aanvoerleidingen. Van andere diergroepen zijn slechts losse waarnemingen beschikbaar.

Flora en vegetatie

Reestdal

De geohydrologische en geografische positie die het Reestdal inneemt ten opzichte van de andere Drentse en Overijsselse beekdalen vormt de basis voor een flora en vegetatie die het gebied een geheel eigen “gezicht” geeft. Soorten als grote pimperl, draadrus, stijf struisriet, noordse zegge en laurierwilg zijn kenmerkend voor de Reest. Het geringe hoogteverschil tussen oorsprong en monding van de Reest heeft een trage stroomsnelheid tot gevolg gehad, die de mogelijkheid tot veenvorming schiep. Afgaande op de soortensamenstelling van het veenpakket heeft de vroegere vegetatie van het Reestdal bestaan uit zeggen- en riet/zeggenmoerassen. Zonder menselijk ingrijpen zou het dal nu waarschijnlijk over grote delen met bosvegetaties bedekt zijn, onder andere met wilgenbroek. Het in cultuur brengen van de moerassen in het Reestdal vanaf de Middeleeuwen leidde tot half-natuurlijke vegetaties in een karakteristiek kleinschalig landschap.

Bosjes en houtwallen bieden tegenwoordig een groeiplaats aan bosanemoon, lelietje van dalen, dubbelloof en koningsvaren; kleine essen herbergen plaatselijk nog akkeronkruiden als eenjarige hardbloem, korenbloem, greppelrus en driekleurig viooltje en de heiderestanten in het gebied kennen een karakteristieke vegetatie met struik-, dop- en kraaiheide, gagel, snavelbies en plaatselijk zonnedaauw en veenmossen. Door ontginning van de uitgestrekte hoogvenen sedert de 17e eeuw ontving de Reest niet langer een vrij constante waterstroom, maar ontstonden grote schommelingen. Hierdoor konden piekafvoeren en inundaties ontstaan die vooral in de benedenloop tot kenmerkende grotezeggenmoerassen leidden. Ingrepen ten behoeve van de landbouw vanaf ca. 1960 veroorzaakten vooral ontwatering en verdroging in het Reestdal. Samen met sterk toenemend meststoffen-gebruik betekende dit op veel plaatsen het verdwijnen van de halfnatuurlijke vegetaties die het Reestdal kenmerk(t)en. Uit een hydro-ecologische landschapsanalyse van het Reestdal (Vegter 1991) is gebleken dat de verspreiding van halfnatuurlijke vegetaties in het Reestdal wordt bepaald door hydrologische processen namelijk:

- de toestroming van in verschillende mate verrijkt grondwater. Dit zorgt voor hoge grondwaterstanden en variatie in de basenverzadiging van veenbodems;
- inundatie met het accent in het benedenstroomse deel. In combinatie met constante buffering door basenrijk grondwater in de zomersituatie bepaalt dit het voorkomen van de grotezeggen-vegetaties en grotezeggenvormen van het dotterbloemhooiland.

Degradatie van halfnatuurlijke vegetatietypen wordt, afgezien van directe eutrofiëring door geïntensiveerd grondgebruik, door hydrologische veranderingen veroorzaakt:

- verlaging van de grondwaterstanden in de zomerperiode, onder andere door versterkte drainage van de Reest zelf en door een veranderd oppervlaktewaterbeheer (afkoppelen van delen van het stroomgebied: Reest-ervangende leiding!);

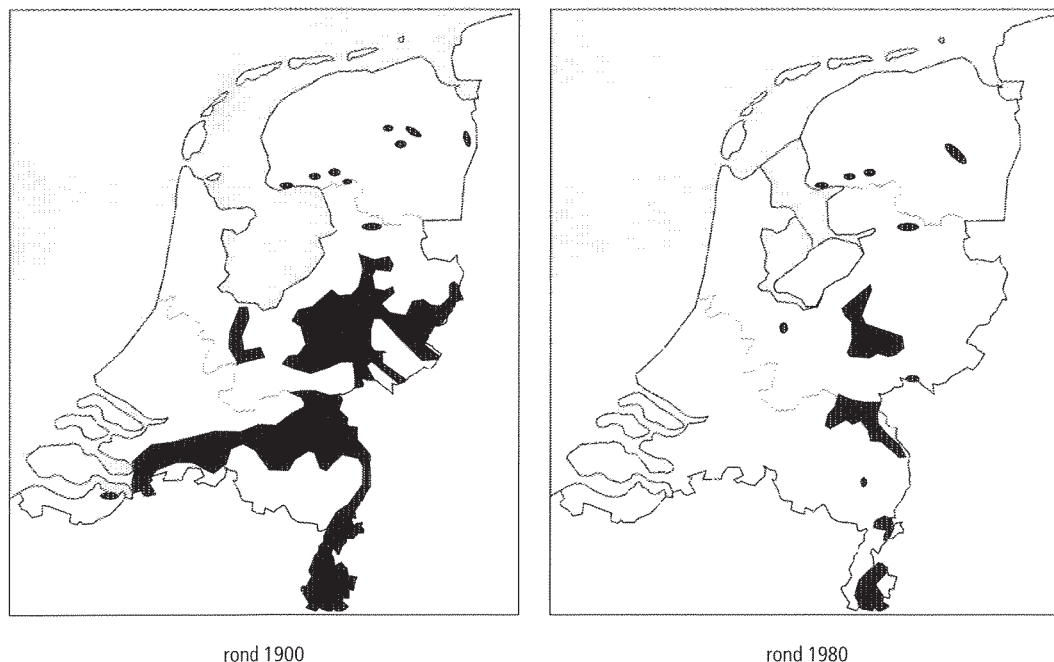
- verminderde toestroming van grondwater van met name de Drentse kant. In midden- en bovenloop reikt het grondwater thans niet tot boven in het veenprofiel, onder andere door diepere ontwatering en versnelde afwatering op de flanken van het dal en in het Reestdal zelf;
- verontreiniging vanaf de flanken, onder andere door stikstofverbindingen. Via de lokale systemen in de middenloop bereikt dit water het dal. In de (van nature voedselrijkere) benedenloop treedt eveneens verontreiniging op vanuit de flanken.

De hogere gronden

Ter weerszijden van de Reest ligt een zandgebied, plaatselijk met keileem in de bodem. In de structuur van het oude esdorpenlandschap waren grote delen van het zandgebied als heide in gebruik. Plaatselijk bevonden zich stuifzanden. Door bebossing van het stuifzand en ontginning van de heide rest er niet veel meer van deze biotopen.

Zoogdieren

Het gebied is rijk aan zoogdieren waarbij het voorkomen van de das indicatief is voor de kwaliteit van het Reestdal. De das is een landelijk bedreigde soort die kenmerkende eisen stelt aan zijn biotoop en daarmee een goede graadmeter is voor de kwaliteit van natuur en landschap in dit gebied. Figuur 9 geeft een beeld van de verspreiding van de das in Nederland in 1900 en 1980. In Boswachterij Staphorst bevindt zich de kern van de dassenpopulatie die het Reestdal bevolkt. Het aantal belopen burchten in het Reestdal (inclusief Staphorst) bedroeg in 1960 drie, in 1970 negen, in 1980 acht en in 1990 dertien. De groei in 1960-1970 is mede te danken geweest aan het uitzetten en intensief beschermen van de dassen. Uitgaande van dertien bewoonde burchten en een gemiddelde van 3,2 dassen per hoofdburcht kan de huidige omvang van de totale Reest-Staphorst-populatie geschat worden op ruim 40 dassen, waarvan er 10 tot 15 in Drenthe voorkomen en zo'n 25 tot 30 in Overijssel. Binnen het Drentse deel van het Reestdal leven de dassen op dit moment in twee gebieden: op de overgang naar de stuwwal van Zuidwolde en op dekzandruggen in de benedenloop bij De Wijk. De twee gebieden zijn ten opzicht van elkaar geïsoleerd, in het tussenliggende gebied komen aan de Drentse kant van de Reest geen dassen voor. Aan de Overijsselse kant van het Reestdal leven in dit tussenliggende gebied wel dassen nabij Lutten-Oever. De populatie in het Reestdal is sterk geïsoleerd geraakt van andere leefgebieden en is daarom zeer kwetsbaar voor ingrepen in het gebied zelf.

Figuur 9.
Verspreiding van
de das in
Nederland (naar
Dirkmaat 1988)

Van de overige zoogdieren moet zeker het voorkomen van de steenmarter en ten minste negen soorten vleermuizen worden genoemd: watervleermuis, meervleermuis, gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, franjestaart, laatvlieger, rosse vleermuis, grootoorvleermuis en baardvleermuis. Door de Natuurwerkgroep De Reest werd in 1991 een kolonie van maar liefst 120 dwergvleermuizen opgespoord! Voor vleermuizen zijn lintvormige landschapselementen, maar ook poelen en dergelijke van groot belang als foerageergebied. Buiten de hiervoor genoemde zoogdieren zijn nog ruim 20 soorten uit het gebied bekend, hiervoor wordt verwezen naar bijlage 1.

Vogels

Broedvogels

Het gebied kent een soortenrijke broedvogelbevolking, niet in de laatste plaats dankzij de grote mate van afwisseling die het landschap kenmerkt. Naast elkaar worden hier bosvogels, heidevogels, moeras- en watervogels en vogels van cultuurland aangetroffen. Kenmerkende broedvogelsoorten die in de natte graslanden van het Reestdal werden vastgesteld zijn: zomertaling, slobeend, kwartelkoning, tureluur, watersnip, paapje en gele kwikstaart. Ook de wintertaling, wulp, grutto en graspieper zijn hier als broedvogel aanwezig. Op hoger gelegen gras- en bouwlandgebieden en op de overgangsranden naar de lager gelegen graslanden zijn als kenmerkende broedvogels kwartel, patrijs, geelgors en oeverzwaluw aangetroffen. Daarnaast broeden hier Kievit, scholekster, grasmus, braamsluiper en bosrietzanger. Kenmerkende broedvogels die in het hoevenlandschap (met een afwisseling van bosjes, houtwallen, grasland, kleine essen, boerderijen met rijke erfbeplanting) broeden zijn: torenvalk, ransuil, steenuil, kerkuil, holenduif, koekoek, groene specht, zwarte specht, grote bonte specht, wielewaal, glanskop en appelvink. Ook nachtegaal, grote lijster, spotvogel, tuinfluiter, tjiftjaf, kleine bonte specht, fluitier, boomklever, goudvink, vink en putter broeden hier. Van grote betekenis zijn de kolonies roeken en blauwe reigers in dit gebied. Alleen al aan de Drentse kant broeden in en om het Reestdal jaarlijks 500 tot 600 paar roeken, verdeeld over meerdere kolonies waarvan de vestiging bij Dickninge, met meer dan 350 broedparen, de omvangrijkste is. In Overijssel broeden roeken en blauwe reigers onder andere in het Kolenbrandersbos bij Dedemsvaart. In de wijde omgeving van de kolonies zijn vochtige graslanden voor roeken en blauwe reigers van belang als foerageergebied. Ook benutten de reigers natte landschapselementen (sloten, poelen en de Reest) als foerageerplaats. De heiderestanten in het Nolderveld bieden een broedplaats aan wulp, roodborsttapuit, tapuit, boompieper en kneu. Het Meeuwenveen was tot voor kort een belangrijk broedgebied voor een kolonie kokmeeuwen. In De Wijk werd in 1982 het ooievaarsstation De Lokkerij gesticht. Het aantal broedparen ging gestaag omhoog en in 1993 broedden er 35 paren waarvan 19 buiten de hekken van het station.

Wintergasten en trekvogels

Het Reestdal is bij inundatie van de oeverlanden 's winters een aantrekkelijke pleisterplaats voor watervogels als wilde eend, kleine- en wilde zwaan. In het vroege voorjaar zijn plas-dras-situaties in het grasland voor steltlopers als de grutto een eldorado. Het kleinschalige agrarische landschap biedt buiten de broedtijd plaats aan roofvogels, vinken en lijsterachtigen.

Reptielen en amfibieën

Het voorkomen van reptielen en amfibieën in het Reestdal is niet systematisch onderzocht. Een beperkt aantal losse meldingen maakt niettemin duidelijk dat het Reestdal een belangrijk leefgebied voor deze diergroepen is. Vanaf 1980 zijn elf soorten in het gebied waargenomen waaronder een aantal zeldzame en ernstig bedreigde: kleine watersalamander, kamsalamander, gewone pad, boomkikker, kleine en middelste groene kikker, heikikker, bruine kikker, levendbarende hagedis, ringslang en adder. De gladde slang is twee keer voor 1980 aangetroffen, nadien niet meer. De zeldzame boomkikker leeft nog steeds in het Reestdal. De laatste waarnemingen van boomkikkers uit het Schrapveen stammen uit de jaren tachtig en nog iets meer stroomopwaarts, bij De Kieft, uit de jaren zeventig. In 1993 is op Rabbinge een roepend mannetje van de boomkikker gehoord. Om de populatie met hooguit enkele individuen meer levensvatbaar te maken, zijn in 1993 larven uitgezet. Ook zijn nieuwe poelen voor deze dieren aangelegd. Voor amfibieën en reptielen is naast natuurterrein (bos, hei) een kleinschalig agrarisch landschap met poelen, slootjes, houtwallen en overhoekjes van belang om te kunnen voortbestaan.

Ongewervelde dieren

De bloemrijke hooilanden, bosjes en heidegebieden hebben ieder hun eigen insectenbevolking met kenmerkende vlinders (onder andere zilveren maan), zweefvliegen, loopkevers, sprinkhanen (onder andere moerassprinkhaan) en libellen. Inventarisaties wijzen uit dat het gebied opvallend rijk is aan aantallen en soorten voor de diverse groepen van insecten.

Verschillende soorten haften (eendagsvliegen), kokerjuffers, libellen, waterkevers en schaatsenrijders zijn in hun voorkomen gebonden aan schoon, stromend water. Uit het aquatisch-ecologisch onderzoek van het Reestdal is gebleken dat de waterkwaliteit in de bovenstroom veel te wensen overlaat. In stroomafwaartse richting valt een toename te constateren van het percentage soorten dat karakteristiek is voor min of meer natuurlijke beken. Ook neemt de diversiteit stroomafwaarts toe.

Vissen

Meanderende beken met schoon stromend water zijn een kenmerkend leefmilieu voor diverse vissoorten: beekgrondel, bierpje, kleine modderkruiper en kopvoorn (meun) zijn enkele voorbeelden. Het handhaven van een hoge waterkwaliteit in de Reest is voor deze diergroep van groot belang, evenals het ontbreken van belemmeringen als stuwen en dergelijke.